

MENDIETAKO BUZOIAK HERNANIN

| **Inaxio Sanz Zalakain.**

Mendira gutxi edo gehiago joan den edozein hernaniarrek jakingo du gailurretan aurkitzen diren buzoiak zer diren. Izan ere, Euskal Herriko hainbat mendi puntetan forma eta itxura ezberdineko buzoiak ditugu, eta hauek bertan ikustea, dagoeneko, ez zaigu arraroa egiten. Euskal Herriko buzoien historia, ordea, ez da horren zaharra. Aurreko urtean, 2015an, bete ziren 100 urte gure inguruan lehendabiziko buzoia jarri zela. Anboto mendian izan zen, hain zuzen ere. Orduetik hona Hernanin edo Hernanirekin muga egiten duten gailurretan ere jarri dira buzoiak. Aurreneko buzoia 100. urteurrenaren baliatuko gara gure inguruko mendietakoei buruzko ezagutza handitzeko.

1959-09-25. Herriko mendizaleak buzoia batekin, mendian jarri aurretik (Andres Olaondo, Joxe Joakin Esnal, Joxe Ramon Azkue, Jesus Arozena, Joxe Ramon Almarza "Atarrabiyo", Salvador Alvarez, Rikardo Goya eta Joxe Mari Gonzalez).

Mendizaletasuna eta mendi elkarteak Euskal Herrian.

Egun euskaldunon artean mendizaletasuna oso errotua badago ere, mendira gailurra egitera joateko ohitura gure artean nahikoa gauza berria dela esan dezakegu. Euskal Herriaren industrializazioarekin batera Europarekin harremana estutzen hasi zen, eta honekin batera hasi ziren bertako ohitura eta kirol ezberdinak sartzen gurean: tartean mendizaletasuna.

Ez da harritzekoa, beraz, Bilbon sortu izana mendiari loturiko lehendabiziko taldea: "Los Ganekogortos" izenekoa. 20 pertsonaz osaturiko talde hau izan zen 1870-71 inguruan lehendabiziko mendi irteerak antolatu zituenak. Taldeak, ordea, ez zuen jarraikotasunik izan, eta ez zuen mendi elkarte sortzeko indarririk izan.

1894an etorri zen *Gimnasio Zamacois* izenarekin, mendi irteerak antolatu zituen lehendabiziko elkarteak. Denborarekin *Gimnasio Zamacois* izango zen *C.D. Bilbao*-ri bizia emango ziona. 1912an sortu zen *C.D. Bilbao*.

Mendizaletasuna bultzatzeko lehen ahalegina: buzoien sorrera.

1913an *C.D. Bilbao* izeneko elkarte honetan bertan izendatu zuten presidente Euskal Herriko mendizaletasunaren aitapontekoa bezala hartua dagoena: Antxon Bandres Azkue. Antxonek ordura arte nahiko kirol elitista zen mendizaletasuna gehiago zabaltzeko nahi izan zuen, gizarteko beste eremuetara iritsi zedin. Gizarte industrialean zeuden bulegoetako langile, komertzioetako jabe, artisau etab.-engan jarri zuen amua.

Helburu hori lortu nahian sortu zen Euskal Herrian jarri zen lehendabiziko buzoia. 1915eko maiatzaren 30an, 1.331 metro dituen Anboto mendian jarri zuen buzoia *C.D. Bilbao*. Inaugurazio egunean idatzi batzuk sartu zituzten Bizkaiko Aldundiari, Udalarari, kirol elkarteei, Espainiako Club Alpinoari eta bertan ez zeuden bazkideei. Idatzi hauetan eskakizun bat egiten zen: Anbotora igoko zen pertsona orok utzi zezala buzoian paper bat, izena, herria eta data jarriaz. *C.D. Bilbao* liburu bat ireki zuen igotzen zirenen kontrola eramateko, eta, bide batez, mendizaletasuna sustatzeko. Bitxikeri moduan, esan daiteke, garai hartan buzoiak 260 pezetako prezioa izan zuela.

Ekintza honetaz gain, ordea, Antxonek hiru zutabe proposatu zituen mendizaletasuna sustatzeko:

1. Euskal-Nafar mendi federazioa sortzea.
2. PYRENAICA boletina sortzea.
3. Mendi lehiaketak sortzea.

Beranduago hirurak bete ziren, eta hirugarrenarekin batera hasi ziren Euskal Herriko mendietan buzoiak jartzeko.

Mendi lehiaketak: buzoiak zertarako?

Antxon Bandres Azkuek proposaturiko hirugarren zutabea mendi lehiaketak sortzea zen. 1918an *100 Mendien* lehiaketa sortu zuten horrela, egun oraindik ere martxan dagoena. Hauek ziren lehiaketaren berezitasunak:

- 100 mendi igotzeko proposamena egiten zuten. Helburua 5 urtetan (20 mendi urteko) eta gehienez 10 urteko iraupenean (10 mendi urteko) 100 gailur egitea zen. Helburua mendiak eza-gutzea zen, ez ahalik eta azkarren egitea.
- Herrialde guztietako mendiez osaturiko katalogo bat osatu zuten. Mendi hauek ziren egin beharrekoak. Ez zuen edozein mendik balio.
- Mendi guztiek ezberdinak izan behar zuten. Ezin ziren mendiak errepikatu.
- Gailurreko buzoian txartela utzi behar zen, eta igotzen zen hurrengo mendizaleak aurrekoaren elkartera bidaliko zuten.
- Elkarrekin egingo zuten mendizaleak mendi horiek igo zituenaren kontrola.

Hau da, lehiaketa honek mendi gailurretan buzoiak jartzea eskatzen zuen. Hori dela eta, azkar hasi ziren zabaltzen Euskal Herri osoan mendi gailurretako buzoiak. Bitxikeri moduan esan beharra dago 23 pertsona izan zirela lehendabiziko 100 mendien lehiaketa bukatu zutenak 1923an.

Euskal Herri mailan gertatu zen lehiaketa eta mendietako buzoien sorkuntza honetan, Hernani ez da salbuespena izan, eta bi gauzak izan ditugu gurean XX. mendearen erditik aurrera.

Hernaniko mendi lehiaketak

Gure herriko mendi elkarteek (Mendi Gain eta Mendiriz Mendi, garai haietan) ere 1950-60 urteetan mendi lehiaketak antolatzen zuten. Mendi kopurua baino, igo beharreko metro kopurua hartzen zuten oinarritzat. Horrela, urte bakoitzeko igo behar zen metro kopurua zehazten zuten. Garaiak ere beste batzuk ziren, eta gaztetxo eta helduek egin beharreko metro kopurua ezberdintzeaz gain, emakume eta gizonek egin beharrekoak ezberdintzen zituzten. Hauek ziren urte bakarrean egin behar zituztenak:

- Gaztetxoek: 5.000 metro.
- Emakumeek: 15.000 metro.
- Gizonezkoek: 30.000 metro.

Mendiriz Mendi elkartearen 1959ko iraileko boletinaren arabera, bazkideek zuten soilik lehiaketa horretan parte hartzeko aukera, eta gogorarazten zieten parte hartzaileei irailaren 30a baino lehen eman behar zizkietela delegatuei igo zituzten mendien partea. Ohartarazten zitzairen, era berean, egun horretatik aurrera, mendia igo eta 15 eguneko epea izango zutela parte eramateko.

San Inazio egunean, lehiaketako baldintzak bete zituzten mendizaleei domina ematen zitzairen Santa Barbaran. "Finalista eguna" ere ospatu izan zen beste mendiren batzuetan.

Santa Barbaran "Finalista eguna" 70eko hamarkadan (Antton Garin, Joxe Ramon Almarza "Atarrabiyo", Mikel Urruzola, Gema Izagirre, Mª Jose Ezeiza, Ixiar Laburu, Arantxa Rekondo, Koro Etxeberria, Ina Idarreta, Lurdes Arabaolaza eta Marimi Azkue).

Mendietako buzoiak Hernanin

Aurretik aipatu den moduan, Hernani ere ez zen atzera geratu lehiaketa eta buzoien kontuan. Horrela, Hernani eta Hernanirekin muga egiten duten gailurretan ere aurki ditzakegu buzoiak.

Horiek beti herritar bolondresek jarri ohi zituzten. Galdaragintzan lan egiten zuen jendea beti izaten zen kuadrila edo lagunartean, eta horiek izan ohi ziren buzoiak egiten, eta, askotan, diseinatzen zituztenak ere. Kasu askotan mimo handiz, eskalak mantenduz eta koloreak errespetatuz, zerbaiten erreplika bazen.

Jartzeko eguna, lagun artean, mendian igarotzeko egun berezia izaten zen normalean. Buzoiak konpontzeko prozesuan ere (izan baitira konpondu behar izan direnak) antzekoa izaten zen Mendiriz Mendi Elkartean, esaterako. Buzoia gaizki ikusten zutenean, kendu, menditik jaitsi, konpondu eta beste egun batean jartzen zuten. Askotan, elkartearen mendi irteera bat baliatzen zuten horretarako (Eulatz-, Aralar-, Guratz-, Gorriti- mendietan egin zen moduan) edo lagunekin egun pasa egiten zuten.

Hernaniko buzoiaren amandreak

Buzoiak jartzeko orduan, Hernanin ohitura izaten zen amandrea izendatzea buzoi bakoitzari. Ez dakigu Hernanitik kanpo ohitura bera zegoen. Amandreak ez zuen eginkizun berezirik. Mendi Elkartean ibiltzen zirenek bertako neska mendizale bat aukeratzen zuten, eta jarri beharreko buzoiaren amandre izendatzen zuten. 70eko hamarkadatik aurrera, ordea, amandreaken figura zuenik ez genuen ezagutu. Litekeena da urte horretatik aurrera galdu egin izana.

Zaburu mendiaren amandrea da, esaterako, Lupe Azpiazu. Zaburu, Hernaniko mendietan jarri zen lehendabiziko buzoi izan zen, 1954-04-18an eta Lupe izan zen aukeratua amandre izateko.

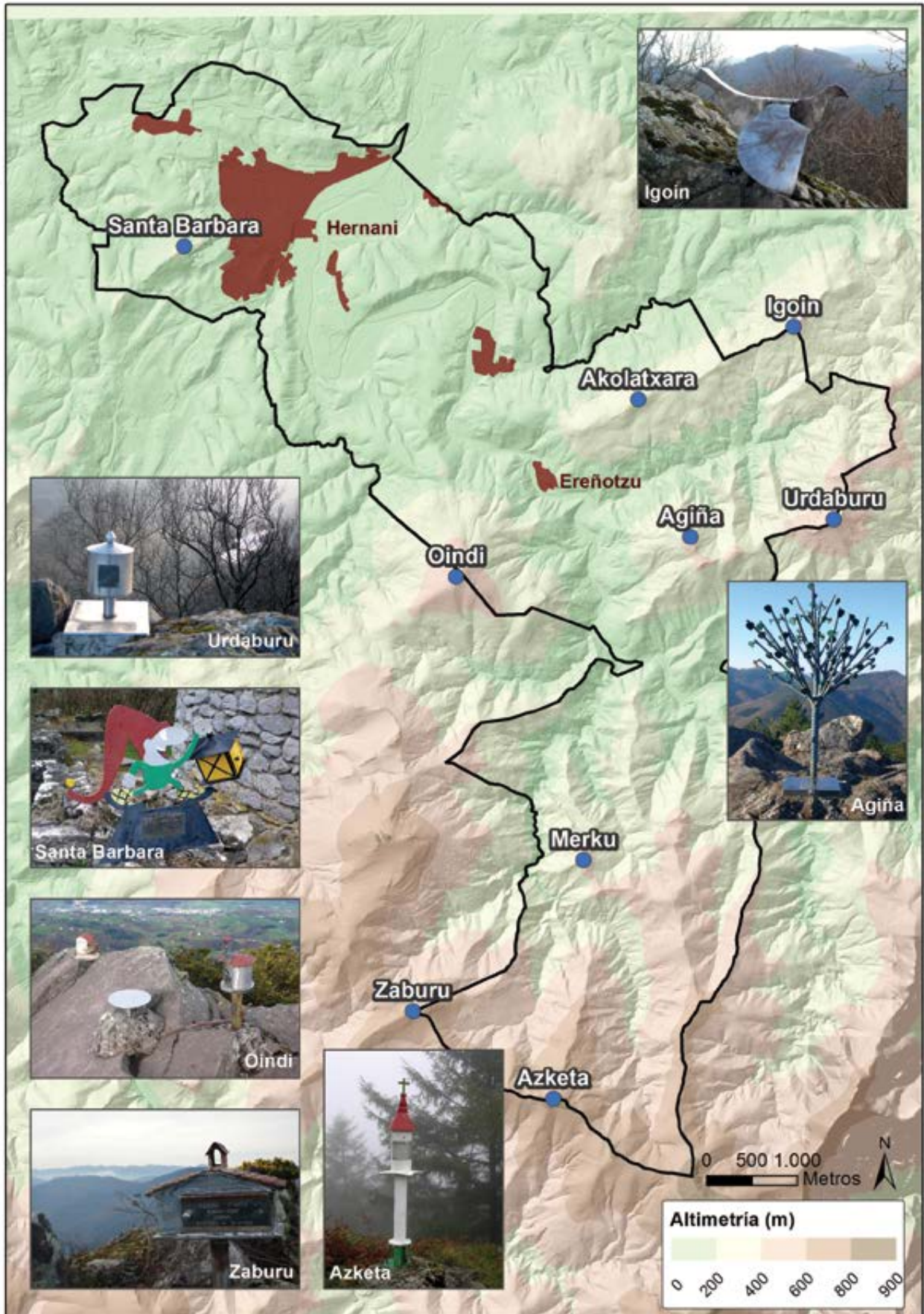
90.eko hamarkadan, buzoi oso hondatua zegoen, eta konpontzeko behera jaitsi genuen buzoi. Konpondu ostean, jarri zuen koadrilarekin hitz egin, eta denok elkarrekin joan ginen berriro jartzera. Egun berezia izan zen, alde batetik, egun bera errespetatu zelako, 1993ko apirilaren 18an jarri baitzen berriro. Bestetik, 1954an jarri zuten asko ere bertan izan zirelako. Baina, hori gutxi ez, hauen seme-alabak, suhiak etab. ere joan ziren egun hartan. Jartzeko prozesua, egun berezi bihurtuz.

1993-04-18. Zaburuko buzoi konpondu ostean, berriro jarri zen eguna.

Buzoiak Hernaniko paisaian

Mapa honen bidez, Hernaniko mendietako buzoiak non dauden adieraziko da, irakurleak horiek kokatzeko erraztasuna izan dezan:

Egilea: Ana Felipe

Buzoi ezberdinei buruzko informazioa

AGIÑA

Altuera: 442 m.

Nork jarria: Ereñotzuko "Olak" Auzo Elkarateak eta Mendiriz Mendi Elkarateak.

Data: 1994-02-20.

Koordenadak: UTM 30T X: 0587680;
Y: 4787571 (WGS84).

Mendi Katalogoan: Ez.

Bitxikeria:

Joxe Legarretaren oroimenez

*Mendiak asko maite zenittun
oietatik bat "Agiña".*

*Zure denboran amaika aldiz
igo ta jetxi egiña,*

*Gure ingurugiroa zaintzen
egin zendun alegiña,*

*Ondorengoak izan zezaten
bizileku atsegiña.*

AKOLATXARA

Altuera: 359 m.

Nork jarria: Ez du buzoirik.

Koordenadak: UTM 30T X: 0587118;
Y: 4789079 (WGS84).

Mendi Katalogoan: Ez.

Bitxikeria: Club Vasco de Campingek jarritako buzoia izan zuen denbora laburrez. Norbaitek kendu zuen, eta ordutik buzoirik gabe egon da.

AZKETA

Altuera: 834 m.

Nork jarria: Mendi Gain eta Mendiriz Mendi elkarateak.

Data: 1973-12-16 (2006-04-23an konpondua).

Koordenadak: UTM 30T X: 0586182;
Y: 4781398 (WGS84).

Mendi Katalogoan: Bai.

Bitxikeria: Hernaniko gailurrik altuena. Mendi Gain eta Mendiriz Mendiko mendizaleek jarritako buzoia.

IGOIN

Altuera: 457 m.

Nork jarria: Mendi Gain eta Mendiriz Mendi elkartek.

Data: 1979-12-02.

Koordenadak: UTM 30T X : 0588822;
Y : 4789879 (WGS84).

Mendi Katalogoan: Bai.

Bitxikeria:

Ildako mendizaleen oroigarria

*Usoa eskutan harturik
nahi zuten paketu,
Bainan usoa zegoen
piska bat elbarritu,
Ezkerreko egoa
zitzaion faltatu,
Orain ongi ikusten da
Euskadi ez dute askatu.*

MERKU

Altuera: 477 m.

Nork jarria: Ez du buzoirik.

Koordenadak: UTM 30T X : 0586515;
Y : 4784019 (WGS84).

Mendi Katalogoan: Ez.

Bitxikeria: Hernaniko mendi ezezagunenetarikoa,
eta buzoirik gabea.

OINDI

Altuera: 545 m.

Nork jarria: Mendi Gain eta Mendiriz Mendi elkartek

Data: 1975-12-21

Koordenadak: UTM 30T X : 0585115;
Y : 4787132 (WGS84)

Mendi Katalogoan: Bai.

Bitxikeria: Oindiko puntan hiru buzoi ezberdin daude.

SANTA BARBARA

Altuera: 240 m.

Nork jarria: Langaitz, Mogel, San Bartolome eta Landaberri ikastolek.

Data: 1998-11-15.

Koordenadak: UTM 30T X : 0582128;
Y: 4790758 (WGS84).

Mendi Katalogoan: Ez

Bitxikeria: "EUSKARAZ BIZI, mendian ere euskara ezpainetan".

URDABURU

Altuera: 598 m.

Nork jarria: G.M. Urdaburu.

Data: Plaka kenduta dago.

Koordenadak: UTM 30T X: 0589264;
Y: 4787761 (WGS84).

Mendi Katalogoan: Bai.

Bitxikeria: 2016ko urtarrilean atera zitzaion argazkia buzoia. Martxoaren 30an, berriro igo, eta dagoeneko ez zegoen. Itxuraz, ezezagunen batek kendu du, berriro ere.

ZABURU

Altuera: 778 m.

Nork jarria: Lupe Azpiazu (amandria), J. Garcia, F. Aranburu, J. Gonzalez, X. Sistiaga, A. Rodriguez, C. Gonzalez, J. Telleria. Mendiriz Mendi Elkartea.

Data: 1954-04-18 (1993-04-18an konpondua).

Koordenadak: UTM 30T X: 0584641;
Y: 4782361 (WGS84).

Mendi Katalogoan: Bai

Bitxikeria: Mendiaren puntak banatzen ditu Hernani, Elduain eta Urnieta udalerrien mugak.

*Emakume kuadrila bat buzoi baten inguruan.
(Mª Pilar eta Xatur Karrera, Konsuelo Oruezabala,
Mª Jesus Garcia, Flori San Jose eta Arantxa Goya).*

Buzoiak bai, buzoiak ez.

Buzoiak mendi gailurretan jartzeko ohiturak ere sortu ditu eztabaidak mendizaleen artean. Batzuen ustez, mendizaleetasuna sortzeko oso erabilgarriak ziren/dira, eta merezi zuen/du gailurrean buzoiak jartzea. Beste batzuen ustez, ordea, "txatarra" mendian uztea da, eta mendizaleak mendia maite badu, ez du zergatik buzoiaren beharrik erakarria izateko.

Kontua da dagoeneko Hernani inguruetakoa mendietan badirela buzoiak jarriak, eta horren aurrean postura ezberdinak defentsa daitezkeela. Batzuek kentzeak merezi duela esango duten moduan, beste batzuentzat mendizaleetasunaren historiaren parte ere badira, eta, beraz, zaindu beharrekoak dira, gazteenentzat oraindik ere motibagarriak dira, eta laino itxiko egunetan erreferentzia ona izan daitezke.

Honen harira, badira puntu batzuk, nire iritz apalean adierazi nahiko nituzkeenak:

- Buzoiak arautu egin beharko lirateke; arautuz gero, gauza positibo asko ekar dezaketelako.
- Mendi gailur bakarrean buzoi bat baino gehiago egoteak ez du zentzurik, eta bakarra egotea arautu beharko litzateke.
- Buzoia jarri duenak hartu beharko luke berau mantentzeko ardura ere.

Lehiaketak eta buzoiak berreskuratu gure herria hobeto ezagutzeko.

Artikulu hau irakurri duzuen askok pentsatuko zenuten dagoeneko, artikulu honetan bertan aipatu diren mendietako batzuk ez dituzuela inoiz igo, eta/edo nahiz eta igo, ez dituzuela inoiz bertako buzoiaren erreparatu.

Esan beharrik ez dago, hernaniar askok, mendizalea izan edo ez, ez dituzela gure herriko gailur txiki eta ederrak ezagutzen. Horretarako, modu polita litzateke lehiaketak berreskuratzea eta antolatzea, non proposatzen den buzoiak dituzten Hernaniko gailurrak igotzea eta bertan txartela uztea.

Mendiriz Mendi Elkartea bera izan daiteke gailurrak egin dituztenen zerrenda emango duena. Dinamika oso erraza izan daiteke:

- Zazpi txartel berezi aterako dira buzoiak dituzten 7 mendien izenekin.
- Jendeak izena eman dezake lehiaketan, eta 7 txartelak hartu izena ematen duenean.
- Bi urtetako denbora izango du, gehienez, 7 gailurrak egiteko.
- Egiten duenak gailur bakoitzeko buzoiaren dagokion txartela utziko du, eta buzoiarekin argazkia aterako du gailurrean bertan.
- Eguneko gailur bakarra egin ahal izango da.
- Argazkia 15 egun baino lehen Mendiriz Mendira bidaliko da, edo dagokion web orrian jarriko da.

- Utzi duten txartela mendira igotzen den hurrengoak hartuko du, eta Mendiriz Mendira eramango du.
- Zazpi gailurrak egitean Mendiriz Mendik antolatzen duen "Mendizale Astea"n dagokion erreko-
nozimendua jasoko du.

Euskal Herriko buzoirik zaharrenak 100 urte bete dituen honetan, burnizko kaxa txiki hauek atzetik duten historia handia eta istorio txikiak beti izango dira gure mendizaletasunaren ondarearen parte. Artikulu honen bidez, Hernaniko kasua ezagutzera eman nahi izan da.

*1992-06-14. Gipuzkoako eskolarteko mendi lehiaketako gaztetxoen Finalista eguna. Indamendi (Zestoa).
Garikoitz Arruarte, Iñaki Sanz, Lander Fernandez, Julen Lopez, Garikoitz Iradi, Joanes Mathiuet,
Izaskun Baro, Nerea Gonzalez, Leire Imaz, Irati Trantxe eta Idurre Sanz.*

*Eskerrak, artikulu hau egiteko laguntza eman didaten guztiei,
Joxe Ramon Aizpuru eta Ane Feliperi, bereziki.*